

TEGNAP ÉS MA

Gide

André Gide, a franciák nagy írója, e napokban mult el hetvenéves. Mert egyszer a forradalom is megöregszik.

Gide nem foglalkozott a forradalommal hivattá szerűen; ő maga volt a forradalom, az a másik, eszményi forradalom, mely nélkül nincs társadalmi, sem művészeti fejlődés. Nem a világot akarta megváltani, hanem önmagát, nem az osztályokat forradalmasította, hanem lelkét és szívét. Ez a hugenotta, kiből a legtisztább francia hagyományok éltek — az értelem, a világosság, a célszerűség, tehát a klasszicitás hagyományai —, nem tudta odaadni szívét és értelmét egyetlen osztálynak, egyetlen politikai, sőt művészi irányzatnak sem. Hatvanéves korában eltévedt a kommunizmusba; tévedését megrázó erővel vallotta meg. Országos utja után megírta a szovjetrendszerrel tapasztalatait, s a világ összes marxistái kitagadták és megtagadták az író, akit kevés idővel elébb még fennlen lóbtattak, mint egy zászlót. Gide nem politikai kalandot keresett a kommunizmusban, s nem politikai megfontolások készítették arra, hogy kiméletlenül elmondja véleményét egy rendszerről, melytől az emberi együttélés igazságtalanságainak és fonákságainak eszményi jóvátételét remélte, s mikor a gyakorlatban megismerte, nem látott mást, mint reménytelenséget, igazságtalanságot és fonákságot. Az ember, aki a felismerésekhez eljutott, öreg volt már; Gide életének egy évtizedét rááldozta a politikai igazság keresésére, hatvától hetvenig viaskodott önmagával és az igazsággal, s aztán kimondta az utolsó szót, mely elutasította a kommunizmust. A marxista világ természetesen kérésztre feszítette. Gide maradt, aki volt: magányos. Nem szaladt át a „megtérőt” készséggel keblére ölelni akaró szélsőjobbhoz, nem ment sehová, megmaradt abban az irtatlan magányban, mely e vivódó és kereső lélek egyetlen, igaz életeleme.

A hetvenéves Gide az európai irodalom legmagányosabb jelensége. Ez a magány tragikus, mert Gide soha nem volt, vagy legalább is nem akart az elefántcsonttorony költője lenni, — ha van valaki az európai irodalomban, aki a lelket és tehetséget adósságnak érzi, talentom-nak, melyet a Végtet reábizott s mellyel sáfárkodnia kell a közösség javára, úgy ő az. Az ifjuság hitvallója volt, a megújulás, az elfogulatlan lelkesedés költője. Mélyen és titkosan polgár volt, e szó nemes és alkotó értelmében, s természetesen megtagadta az a polgári világ, melynek illuzióit nem volt hajlandó kiszolgálni. Műveit kitagadták, kiátkozták, de — jellemző a franciákra, elfogulatlan értékelésükre — önéletrajza legszebb oldalait, melyek a francia próza klasszikus remekei, olvasókönyvbe iktatták és középiskolákban tanítják, mint a nemes francia írály mesteri példáját. Műve fölött még nem itélt az idő; az ember már átadta sorsát démonának és

"Pesti Hírlap"

29. nov. 1939

génuszának, s a párharcban, melyből ő a magányos költő maradt az áldozat. Ez a magány az ifjuság, az örök, mindig megújuló és mindig forradalmi ifjuság lelkére tett föl. Ez az ifjuság ma csodálatosan megöregedett Európában. A magányos Gide lelki magatartása ma is ifjú, mint az utána következő nemzedékeké.

A hetvenéves, mindenkitől elhagyott lázban némán viseli sorsát; évek óta, hogy a politikai kaland elragadta, csak naplójegyzetei és vitairatai jelennek meg; művét befejezte; vagy csak elvesztette a munkához szükséges hitét és áldozatkészegét? ... De a hetvenéves lélek tudja, hogy az út, melyen járt, soha nem volt az érdek, vagy számítás útja. Mindig lelkiismerete vezette, s most itt áll, egyedül, az európai szellemiség láthatarán, nem tartozik sehová, s a jelenségből mégis emberi szolidaritás és bölcs ellenállás sugárzik. Ugy kezdte, mint az öröm költője, s úgy végzi, mint tragikus bölcs, aki nem tud maggyezni korával. Ellenállásban erő van, mely tiszteletre készlet. Mert tiszta szívvel és lélekkel tévedni mindig nagyobb szolgálat az emberiségnek, mint élelekből győzni.

Márai Sándor.

Márai Sándor